

Yabancılaşan Sesler

Okulun Gizli Dili ve Eleştirel Pedagojinin Çıkış Yolu

Dr. Ömer CANPOLAT

Dr. Ömer CANPOLAT

YABANCILAŞAN SESLER
Okulun Gizli Dili ve Eleştirel Pedagojinin Çıkış Yolu

ISBN 978-625-8897-51-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Özgürel
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bu kitap, sınıfların steril duvarları arasında fısıltıya, sessizliğe ve nihayetinde yapısal birer yabancılaşmaya mahkûm edilen çocukların, yani “Yabancılaşan Sesler”in hikâyesidir. Eğitimi tarafsız, evrensel ve mutlak bir fırsat eşitliği kapısı olarak sunan ana akım retoriğin arkasında; belirli bir sınıfın dilsel sermayesini kutsayan, taşranın, çeperin ve alt sınıfların dilsel habitusunu ise birer “arıza” olarak kodlayan devasa bir kurumsal çarkın döndüğünü söylemek mümkündür. Bu çalışma, işte bu çarkın dişlileri arasında ezilen, kendi dünyasını kendi kelimeleriyle adlandırma hakkı elinden alınan öğrencilerin maruz kaldığı o görünmez “Sıkışma Üçgenini” ifşa etme derdindedir.

Elinizdeki eser, tamamen bağımsız ve özgün bir kuramsal arayışın ürünü olarak hayat bulmuştur. Bu kitabın fikri ve entelektüel altyapısını olgunlaştırmak adına, 2025 yılından bu yana eğitim sosyolojisi ve eleştirel pedagoji literatürü üzerinde yoğun okumalar yapmakta, kuramsal çerçeveyi çok ayrıntılı bir biçimde dokumaktayım. Kitap boyunca öne sürdüğüm iddiaların ampirik sarsılmazlığı ve sosyolojik hakikati ise, akademik geçmişimde metropolün karmaşık dehlizlerinden taşranın özgün coğrafyasına kadar uzanan bir sahada bizzat yürüttüğüm geniş ölçekli alan araştırmalarının ve katılımcı deneyimlerinin bana sağladığı somut veri tabanına dayandığını söyleyebiliriz. Sınıflarda kurumsal dil hegemonyasının çocukların ruhunda ve bedeninde açtığı derin yaralara, öğretmenlerin içinde bulundukları katı kurumsal sınırların getirdiği farkındalık bariyerlerine ve tüm bunların neticesinde öğrencilerin yaşadığı o köklü yabancılaşmaya sahada bizzat tanıklık etmek, bu çalışmanın en büyük sosyolojik meşruiyetidir.

Denilebilir ki eğitim dünyasında bugün; Yapay Zekâ sistemlerinin, algoritmik tiranlığın ve kontrolsüz dijitalleşmenin getirdiği yepyeni tahakküm cepheleriyle sarsılmaktadır. Sınıflardaki dilsizleştirme pratikleri, ekranların arkasında daha sinsî birer siber duvara dönüşmüştür. Daha da trajiği; barışçıl diyalog kanalları bütünüyle tıkanan, sesleri çalınan çocukların yaşadığı o kolektif sınıfsal cinnet ve yabancılaşma, son dönemde okullarımızda tanık olduğumuz sarsıcı fiziksel şiddet vakalarıyla kitlesel bir toplumsal krize evrilmiştir. İşte 2025’ten bu yana yürüttüğüm bu yoğun çalışma, tam da bu sebeple; dijital yabancılaşma-

yı, bedensel utanç prangalarını ve okullardaki şiddet sarmalını eleştirel pedagojinin süzgecinden geçiren yaşayan bir manifestoya dönüşmüştür.

Bu eserin ortaya çıkış sürecinde; sınıflardaki o sessiz çılgılığı duyulur kılmak için mücadele eden tüm eleştirel eğitim emekçilerine ve bu kitabın kalbini, felsefesini ve derdini adadığım tüm çocuklara sonsuz bir teşekkür borçluyum. Bu kitap, okulları turnikelerle ve polisiye bariyerlerle korunan birer tecrit merkezine dönüştürmek isteyen kurumsal akla karşı; insanı, barışçıl diyalogu ve sosyal adaleti yeniden merkeze alan bir 'Ontolojik Onarım' çağrısı olarak okunmalıdır.

Her çocuğun kendi anadili, yerel aksanı, sınıfsal habitusu ve kimliğiyle kurumsal alanda saygın birer özne olarak var olabildiği, dünyayı kendi kelimeleriyle özgürce adlandıracağı demokratik bir geleceğe katkı sunması dileğiyle...

Dr. Ömer CANPOLAT

Eylül, 2026

TEŞEKKÜR

Bu kitabın kuramsal ve entelektüel inşası, uzun soluklu ve yoğun bir emeğin neticesinde mümkün olabilmıştır. Bu süreçte sınıflardaki o sessiz çılgılığı duyulur kılmak için mücadele eden, entelektüel birikimleriyle yolumu aydınlatan tüm değerli meslektaşlarıma ve eleştirel eğitim emekçilerine en içten şükranlarımı sunarım.

Öncelikle görev yapmaktan ve mensubu olmaktan onur duyduğum MEB'e, akademik çalışmalarımı destekleyen ve bu kitabın olgunlaşması için bana huzurlu bir çalışma iklimi sunan Pendik Sabahattin Zaim İmam Hatip Ortaokulu ailesine ve Milli Eğitim Akademisi-Haydarpaşa Eğitim ve Uygulama Merkezi çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. En büyük teşekkürüm ise, bu yoğun okuma ve yazma süreçlerinin getirdiği tüm zorluklara büyük bir sabır, anlayış ve sonsuz bir sevgiyle katlanan, varlıklarıyla bana her daim en güvenli sığınağı sunan kıymetli ailemedir. Onların fedakârlıkları ve sarsılmaz desteği olmasaydı, bu sayfalarda yankılanan sesler eksik kalırdı.

Son olarak, bu kitabın felsefesini ve derdini adadığım; sınıfların sessizlik sarmalında sesini aramaya devam eden tüm çocuklara...

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Teşekkür.....	v

Giriş	1
Sessizliğin Sosyolojisi.....	1

1. Bölüm: Dilsel Kapital ve Meşru Dilin İnşası.....	6
Yabancılaşmanın Teorik Çerçevesi.....	6
Dilsel Sermayenin Gölgesi: Okulun Meşru Dili ve Sınıfsal Ayrımcılık.....	7
Dilsel Alanın Oluşumu ve Sembolik Şiddet.....	9
Okulun Gizli Dili ve Sessizliğin Pedagojisi	12
Sıkışma Üçgeni: Yabancılaşma, Ötekileştirme ve Dilsel Uyumsuzluğun Diyalektiği	15
Dijital Dilsel Kapital ve Yabancılaşmanın Yeni Cephesi.....	17
Somutlaşan Prangalar: Duygusal ve Bedenlenmiş Yabancılaşma.....	19

2. Bölüm: Eleştirel Pedagoji: Sessizliğe Karşı Diyalog.....	22
Çıkış Yolunun Teorisi.....	22
Baskının Kodlarını Çözmek: Eleştirel Pedagojinin Kuruluş Felsefesi	23
Freire: Diyalog, Problem Tanımlama ve Bilinçlenme	24
Ezilenin Sesi: Eğitimde Öğrencinin “Dünyayı Adlandırma” Hakkı	26
Özgürleşen Dil Pratikleri: Dilsel Kimliği Kucaklayan Pedagojik İlkeler	29
Alternatif Modellerin Teorik Vaadi: Yabancılaşmaya Karşı Alternatif Ortamlar	31

3. Bölüm: Çıkış Yolunun Sınırları ve Yeni Bir Başlangıç.....	33
Özgürleşmenin Diyalektiği: Alternatiflerin Sınırları.....	33
Alternatiflerin Sınıfsal İkilemi: Dilsel Özgürleşme ve Yeni Ayrıcalık Alanları.....	34
Eleştirel Pedagojinin Uygulamadaki Sınırlılıkları: Yapısal ve Kurumsal Engeller	36
Merkezi Eğitime Yönelik Eleştirel Çözüm Önerileri: Dilsel Farkındalık Eğitimi	37
Kamusal Kapsayıcılık: Yabancılaşan Seslerin Toplumsal Diyalogdaki Önemi	40

4. Bölüm: Sessizliğin Çılgılığı: Şiddet, Yabancılaşma ve Ontolojik Onarım	42
Sözün Bittiği Yerde Başlayan Manifesto	42
Diyaloğun Ölümü ve Semptom Olarak Şiddet.....	43
Dijital Nesneleşme ve Empati Ufkunun Daralması	44
Polisiye İllüzyona Karşı Ontolojik Onarım.....	46
Türkiye Eğitim Sisteminde Okul İklimi ve Onarıcı Pedagojik İmkânlar	47
Son Söz: Çeperdeki Seslerin Özgürlük Manifestosu.....	50
 Kaynakça.....	 52
 Temel Kavramlar Sözlüğü.....	 58
 Dizin	 63

GİRİŞ

Sessizliğin Sosyolojisi

Eğitim, bir toplumun geleceğe yönelik taahhüdüdür; ancak bu taahhüdün dili, çoğu zaman birleştirici olmaktan çok ayrıştırıcı bir işleve sahiptir. Bu kitap, eğitim sistemlerinin, özellikle de dil yoluyla, öğrencileri aynı dili konuşamama (dilsel kopukluk) problemi üzerinden nasıl bir yabancılaşma ve ötekileştirilme üçgenine sıkıştırdığı sorunsalından yola çıkılarak yazılmıştır. Okul ortamı, resmî ve görünür müfredatın ötesinde, belirli bilgi, değer, davranış ve ilişki biçimlerini meşru ve doğal kabul ettiren örtük bir gizli müfredat da üretir (Apple, 2004). Bu gizli müfredat, standart dışı konuşma biçimlerine, yerel ağızlara veya kültürel ifadelerle sahip olan öğrencilerin sesini bastırarak, onları bir sessizliğin sosyolojisine mahkûm eder. Bu durum, sadece akademik başarıyı değil, öğrencilerin kimlik gelişimini ve toplumsal katılımını da derinden etkiler. Bu çalışma, tam da bu yabancılaşan seslerin izini sürmeyi ve sosyolojik bir analizle bu baskı mekanizmalarını ifşa etmeyi amaçlamaktadır.

Bu kitabın temel amacı, merkezîyetçi eğitim sistemlerinin yarattığı dilsel eşitsizliği, Pierre Bourdieu'nün "Dilsel Sermaye"¹ (Bourdieu, 1991) ve Paulo Freire'nin "Eleştirel Pedagoji"² (Freire, 2019)

- 1 Bourdieu'de (2021) dilsel sermaye (linguistic capital), kültürel sermayenin bir boyutu olup bireyin belirli toplumsal alanlarda "meşru" kabul edilen dili kullanabilme yetkinliğini ifade eder. Eğitim kurumları ve resmî alanlar, belirli dil pratiklerini ödüllendirirken diğerlerini değersizleştirir; böylece dil, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretiminde işlev görebilir.
- 2 Freire'nin eleştirel pedagojisi, geleneksel "bankacı eğitim modeli"ni eleştirerek öğrenciyi pasif bilgi alıcısı olarak konumlandıran anlayışa karşı çıkar. Bunun yerine, diyalog, eleştirel düşünme ve bilinçlenme (*conscientização*) yoluyla bireyin toplumsal gerçekliği çözümleyebilmesini ve dönüştürebilmesini savunur.